

Ο χορός

(«Όλος» και όλοι)

Γράμμα αριθ. 65
του Κώστα Τριανταφυλλίδη

Η Τέχνη –ολόκληρη η Τέχνη– είναι μια υπέρβαση της «τυχαιότητας» και της «α-λογία» του κόσμου. Μ' αυτήν ο κόσμος γίνεται ένα «μετά»: -ποιείται, - σχηματίζεται· άλλως: γίνεται κόσμος, «κόσμημα». Ο άπειρος χώρος τέμνεται σε συνόψεις (Αρχιτεκτονική), η άμορφη μάζα παίρνει μορφή, πλαστοργείται (Γλυπτική), το φως αναλύεται σε χρωματικούς τόνους (Ζωγραφική), οι τυχαίοι θόρυβοι συντίθενται σε αρμονική σύνθεση (Μουσική) και τα άρρυθμα βήματα...

Αλλά τι είναι ο χορός; Ο χορός ανιχνεύεται κάπου ανάμεσα στην Αρχιτεκτονική και τη Μουσική. Και βέβαια, υπάρχει μεγάλη σχέση ανάμεσα στην Αρχιτεκτονική και τη μουσική. Είναι κι οι δύο τέχνες της κλίμακας. Και η μεν Μουσική είναι ρέουσα Αρχιτεκτονική η δε Αρχιτεκτονική είναι ακινητοποιημένη Μουσική.

Ο χορός λοιπόν, είναι – όπως και η Αρχιτεκτονική– μια τομή του χώρου. Αλλά τομή όχι στατική· κινητική. Ο χορευτής τέμνει το χώρο εν χρόνω. Κι αυτό είναι (τέχνη του χρόνου:) Μουσική!

Ο χορός ξεκινάει από τα βήματα (τη γεωμετρία). Αλλά είναι τάχα ο χορός μόνο «γεωμετρία»; Είναι τόσο «γεωμετρία», όσο η ζωγραφική είναι χρώματα, η γλυπτική είναι πέτρα, η αρχιτεκτονική είναι δομικά υλικά, η μουσική είναι ήχοι και η ποίηση είναι λέξεις. Όμως ο χορός πηγαίνει πέρα και πάνω από τη «γεωμετρία». Θα λέγαμε μάλιστα πως όσο περισσότερο απιστεί στη «γεωμετρία», τόσο εισέρχεται στον εκστατικό και ένθεο χώρο της τέχνης.

Είπαμε ότι ο χορός είναι η κινητική τομή του χώρου. Χρειάζεται συμπλήρωση: είναι μια ερωτική τομή του χώρου. Ο χορευτής δεν μετρά ούτε τον διαχειρίζεται τον χώρο (εκτός αν τον «μετρά» με την έννοια των σολωμικών στίχων:

Σε γνωρίζω από την όψη,
που με βία μετράει τη γη)· τον
εναγκαλίζεται!

Τον καθιστά έκτοπλο του κορμιού του – και μ' αυτό το χωροθετημένο και μουσικό κορμί «τα λέει όλα»! Βλέποντας κανείς τον χορευτή να μετεωρίζεται ανάμεσα στη γη και στον αιθέρα, έχει την εντύπωση ότι εδώ υπερνικήθηκε ο νόμος της βαρύτητας. Αλλά έχει άραγε υπερνικηθεί με το χορό ο νόμος της βαρύτητας; Και ναι και όχι. Ας δούμε:

Η τέχνη γεννιέται πάντα σε ένα ευπαθές και οριακό σημείο ανάμεσα στην ύλη και στο πνεύμα. Εισχωρεί η ύλη στο χώρο του πνεύματος – και πνευματώνεται· εισχωρεί το πνεύμα στο χώρο της ύλης – και υλοποιείται. Σ' αυτό το κρίσιμο «μεταξύ» (όπου τέμνονται η ύλη και το πνεύμα) γεννιέται η Τέχνη. Αν ο χορευτής δεν ήταν στο «μεταξύ», ή θα βάδιζε ή θα πετούσε. Τώρα όμως κάνει ένα βάδισμα ιπτάμενο ή ένα πέταγμα περπατητό. Μ' άλλα λόγια ένα αιθέριο περπάτημα ή τις πατημασιές των ονείρων...

Ήδη έχουμε εισέλθει στην περιοχή της χάρης. Γιατί ο χορευτής – στους υψηλότερους αναβαθμούς της μύησης του – βρίσκεται στην εκστατική διάσταση της ζωής. Ανατρέπεται πια η γεωμετρία, η τάξη γίνεται αταξία, η υψαλιότητα μεταβάλλεται σε μέθη... και η πεταλουδίτσα, ανάλαφρη και μοιραία, βγαίνει από το κουκούλι των διαταγμών της και πετάει γύρω από το φως. Για να ζήσει, άραγε, ή για να καεί;

(Θυμάμαι την απάντηση που έδωσε ένα μεσολογγιτάκι για το πανηγύρι του Άη Συμίου:

– Αυτό το παγγύρι, κόριε δημοσιογράφε, δε μπορώ να στο πω· είναι άλλο πράμα!).

β'

Με το χορό επανατίθεται το ερώτημα περί του «ενός» ή των «πολλών» – τουτέστι περί της σημασίας και της αξίας του ανθρωπίνου προσώπου.

Ο χορός – ως δυάς– εκφράζει το θεμελιακό ομόλογο της πλάσης, έναν άντρα και μια γυναίκα. Και επαναλαμβάνει το αιώνιο

παιχνίδι των φύλων: το «ναι» και το «όχι», τα καλέσματα και τις αρνήσεις, τις προσεγγίσεις και τις απωθήσεις, τους δειλούς, έμφοβους συμβιβασμούς και τους περισσότερένιους αναστεναγμούς. Κοντολογίς, συνυφαίνει τα πιο στιβαρά ανδρικά αιτήματα με τα πιο λεπτά και φίνα κοριτσιόστικα καμώματα...

Ο χορός -ως «σύλ-λογος»- είναι κύκλος. Παρά την εορταστική και «διασκορπιστική» του δυναμική, εκφράζει ένα πνεύμα ενοποιητικό - αδρή όψη του κοινοτισμού.

Στο χορό δεν είναι ούτε ο πρώτος ούτε ο έσχατος· είναι όλοι. Ο πρώτος αξιώνεται χάρη στους πολλούς και ο έσχατος δικαιώνεται χάρη στον πρώτο. Η μέθη και η νηφαλιότης, το ένα προϋπόθεση του άλλου. Είναι όλοι για τον καθένα και ο καθένας για όλους. Οπότε ο ένας είναι «όλος». (Το νόημα μου ανακαλεί την εικόνα της «Πεντηκοστής»: Όλοι οι Απόστολοι κύκλος και το Πνεύμα -ως γλώσσα πυρός- «έκάθισε... «έφ' ένα έκαστον αΐτων»).

γ'

Ο χορός -παρά την εξιδανικευτική του ροπή- είναι βασικά αισθητηριακός. Οι χορευτές τον «τρώγουν», τον «πίνουν» και τον «τραγουδούν» τον κόσμο -κάνουν συν-τροφιά (τρώγουν μαζί) συμπόσιο (πίνουν μαζί) και συναυλία (τραγουδούν μαζί).

Και τότε σαν όλα να σιωπούν -για να ακουστούν τα ανάκουστα, να φανούν τα αθέατα και να ειπωθούν τα άρρητα. (Θυμήσου τον ήρωα του Καζαντζάκη· όταν πλάνταζε ο νους και χτυπούσε άταχτα η καρδιά, πετούσε το σκούφο του κι άρχιζε να χορεύει. Έτσι έφτανε στην εντελέστερη έκφραση).

Δεν ξέρω αν ο χορός είναι χαρά ή πόνος. Πιστεύω ωστόσο, ότι είναι μια βούληση για ζωή, μια κατάφαση στα απτότερα και «διονυσιακότερα» στοιχεία του βίου. Διαισθάνομαι όμως, δίχως να μπορώ να το αποδείξω, ότι πίσω απ' αυτή την ευφροσύνη -ή μάλλον μέσα στον πυρήνα της- κρύβεται πολλή πίκρα.

Στο χορό υπάρχει κάτι που έρχεται και κάτι που αναχωρεί· κάτι το καλοδεχούμενο και κάτι το αποχαιρετιστικό. Κι όσο πιο γλυκεία η χαρά του καλωσορισματος, τόσο πιο πικρή η γεύση του αποχωρισμού.

Έτσι μου φαίνεται ότι οι μεγαλύτεροι πόνοι εκφράζονται με το τραγούδι και με το χορό.

Και νά 'ναι άραγε τυχαίο ότι η τραγωδία, ένα από τα ενδεικτικότερα και υψηλότερα δημιουργήματα του ελληνικού πνεύματος, έχει ως θεμελιακό στοιχείο το χορικό; Και δεν είναι ενδεικτικό ότι η τραγωδία με το ερειδές πλέγμα των χορευτικών κινήσεων περιβάλλει τις οξύτερες απολήξεις του ανθρωπίνου πόνου;

Ο χορός διασώζει κάτι από τη βακχεία και το σπαραγμό του τελευταίου δείπνου. (Ο Μακρυγιάννης στα «Απομνημονεύματα» ανιστορεί το τελευταίο του δείπνο με τον Γκούρα· και λέει: «Τότε έκατξε ο Γκούρας και οι άλλοι και φάγαμεν ψωμί. Τραγουδήσαμεν και εγλεντήσαμεν. Με περικάλεσε ο Γκούρας και ο Παπακώστας να τραγουδήσω...»

Ο μαύρος ο Γκούρας αναστέναξε και μου λέγει: «Αδελφέ Μακρυγιάννη, σε καλό να το κάμει ο Θεός· άλλη φορά δεν τραγουδήσες τόσο παραπονεμένα. Αυτό το τραγούδι σε καλό μας βγει...»

Άρχισε ο πόλεμος κι άναψε ο ντουφεκισμός... Πήγα στο κονάκι μου ό,τι έπαιρνε να βασιλέψει το φεγγάρι... Έρχονται και μου λένε: «Τρέξε, σκοτώθη ο Γκούρας εις το πόστο του...». Πήγα, τον πήραμε εις τον νόμο και τον βάλαμε σ' ένα μπουντρούμι. Τον συγύρισε η φαρμελιά του και τον χώσαμεν»).

Μόνο στις κορυφώσεις της ζωής, μόνον τότε είναι αισθητός ο θάνατος. Όταν η ζωή δεν κορυφούται, ο θάνατος είναι «φυσικό». Οι παρηκμασμένοι δεν πεθαίνουν· απολήγουν...

Ο χορός είναι μία από τις πλουσιότερες και ευγενέστερες εξάρσεις του ανθρώπου. Μ' αυτόν γινόμαστε ικανοί να περπατούμε πάνω στους ανέμους, όπως ο μαθητής του Χριστού περπάτησε πάνω στα κύματα. Τότε συνειδητοποιούμε τον πλούτο της κοινότητας, αλλά και την αξία και την μοναδικότητα του «ενός».

Κώστα Τριανταφυλλίδη, TAMEION, Εκδόσεις Ευθύνη-Αναλόγιο ιη'.